

کاربست نقشه مفهومی؛ راهکاری برای بهبود کیفیت تدریس به روش سخنرانی

رضا بهنام‌فر

دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد، یزد، ایران

● پذیرش مقاله: ۹۲/۱۱/۱۰

● دریافت مقاله: ۹۲/۱۰/۲۱

مفهومی ابزاری برای نمایش روابط بین مفاهیم به طریقی منسجم و سازمان‌یافته (۴) و روشی نوین در آموزش است که ریشه در نظریه یادگیری معنی‌دار کلامی آزوبل و مفهوم پیش-سازمان‌دهنده دارد. زمانی که مطالب آموزشی در قالب نقشه‌های مفهومی به دانش‌آموزان ارائه می‌شود، تمام ویژگی‌های یادگیری معنادار کلامی که مدنظر دیوید آزوبل می‌باشد، در این نوع آموزش یک‌جا نهفته است؛ چرا که نقشه‌های مفهومی مطالب را در یک قالب سلسله مراتبی از کل به جز نمایش می‌دهند (۵).

این ابزار به اساتید کمک خواهد نمود تا با ارائه شماتیک مطالب، در تدریس خود تنوع ایجاد نمایند؛ به ویژه اگر در طراحی این نقشه به نکاتی همچون رنگ‌بندی مناسب، نوع و سایز فونت مورد استفاده که در ایجاد جذابیت‌های بصری نقش مؤثری ایفا می‌نمایند، توجه شود. از آنجا که نقشه مفهومی در واقع "خلاصه تصویری" مطالب ارائه شده است؛ با توجه به انتقاداتی که به نحوه ارائه دروس با استفاده از پاورپوینت در کلاس‌های درس وارد می‌شود، می‌توان از این ابزار به عنوان

نگاهی به نظام آموزشی کشور ما نشان می‌دهد که روش تدریس غالب، روش سخنرانی است (۱). در واقع یادگیری به روش سخنرانی نیز برای همه در برهه‌ای از زمان اجتناب‌ناپذیر است؛ زیرا وسیله مناسبی برای ارائه اطلاعات پایه و انتقال علوم تجربی و حتی در برخی شرایط، مناسب‌ترین روش تدریس است (۲). هیچ یک از روش‌های تدریس فی‌نفسه خوب یا بد نیستند، بلکه نحوه و شرایط استفاده از آنها است که باعث تقویت و ضعف‌شان می‌شود (۳).

در کتب روش تدریس، پیشنهادهایی برای افزایش کیفیت تدریس به روش سخنرانی ارائه شده است؛ از جمله کاربرد روش پرسش و پاسخ در حین تدریس. همچنین می‌توان از کاربرد تکنیک‌های فن بیان به منظور افزایش کیفیت تدریس به روش سخنرانی نام برد (۱). به هر حال روش‌های ساده، کم‌هزینه و خلاقانه‌ای وجود دارد که جهت افزایش کیفیت تدریس به روش سخنرانی قابل استفاده‌اند. یکی از این روش‌ها که چه در تدریس و چه در ارزشیابی قابل استفاده است، کاربربست نقشه مفهومی (Concept Map) می‌باشد. نقشه

بوده و به کاربردی شدن همین تغییرات نیز آرزومند و دل-خوش باشیم؛ زیرا تاکنون با وجود تمام پژوهش‌های صورت پذیرفته شاهد تغییرات قابل توجه در وضعیت آموزش نبوده‌ایم و گویی تمام این پژوهش‌ها نیز تنها برای کسب امتیازات پژوهشی صورت پذیرفته‌اند و جای این سؤال باقی می‌ماند که چند درصد مجریان این پژوهش‌ها در عمل و در کلاس خود از این روش‌ها به صورت روزمره استفاده می‌نمایند؟

استفاده از نقشه مفهومی به عنوان ابزاری ساده اما علمی و کارآمد در فرایند تدریس به ویژه سخنرانی، می‌تواند گامی روبه جلو باشد. نقشه مفهومی ساختار بسیار ساده‌ای دارد و همه اساتید و دانشجویان در کتب و یا احتمالاً مقالات مختلف با شکلی از آن برخورد داشته‌اند و یا در عمل از آن استفاده نموده‌اند. اکنون شاید زمان آن رسیده باشد تا استفاده سازمان-یافته از این ابزار مورد توجه قرار گیرد. برگزاری کارگاه‌های آموزشی توسط اساتیدی که به‌طور علمی با این ابزار آشنایی دارند، می‌تواند در برنامه‌های مراکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی قرار گیرد. بی‌شک جذابیتی که در استفاده از این روش وجود دارد، می‌تواند به عنوان انگیزه‌ای برای فراگیر شدن استفاده از این ابزار عمل نماید.

References:

1. Behnamfar R. Rhetoric in teaching: A Neglected element. Iran J Med Educ 2013; 13 (7): 623-5. [In Persian]
2. Safari M, Yazdanpanah B, Ghafarian H, Yazdanpanah SH. Comparing the Effect of Lecture and Discussion Methods on Students` Learning and Satisfaction. Iran J Med Educ 2006; 6(1): 59-63. [In Persian]
3. Golafrouz Shahri H, Khaghanizadeh M. Introduction to oral presentation teaching

جایگزین استفاده نمود. طراحی نقشه مفهومی در حین تدریس و یا استفاده از نقشه طراحی شده، به اساتید و دانشجویان در طبقه‌بندی مطالب و حفظ خط سیر مشخص در هنگام تدریس کمک خواهد نمود.

نکته دیگر در ارتباط با نقشه مفهومی، کاربرد آن در المپیادهای کشوری دانشجویان علوم پزشکی می‌باشد. نهادینه شدن استفاده از این ابزار ساده در تدریس اساتید، باعث آشنایی دانشجویان با این روش خواهد شد. روشی که از دید دانشجویان شرکت کننده در کارگاه‌های آماده‌سازی المپیادها، می‌تواند در یادگیری تأثیر زیادی داشته باشد و این سؤال شکل می‌گیرد که چرا از این ابزار تنها در المپیادها و البته در قالب ارزشیابی استفاده می‌گردد؟

به هر حال باید پذیرفت علی‌رغم پژوهش‌هایی که در نشریات در ارتباط با روش‌های نوین تدریس به چاپ می‌رسد ولی در عمل روش تدریس اصلی در نظام آموزشی ما روش سخنرانی است و در واقع این روش‌های تدریس نوین تنها در همان پژوهش‌ها و البته در نمونه‌های کوچک به کار برده شده و عملیاتی می‌شوند. بنابراین بهتر است تا زمانی که عزم واقعی و زمینه برای استفاده وسیع از روش‌های نوین آموزش ایجاد شود به فکر ایجاد تغییراتی هرچند کوچک در فرایند تدریس

method. Educ Strategies Med Sci 2010; 2(4): 161-6. [In Persian]

4. Chularut, P, DeBacker TK. The influence of concept mapping on achievement, self-regulation, and self-efficacy in students of English as a second language. Contemp Educ Psychol 2003; 29: 248-63.
5. Mesrabadi J, Ostovar N. Concept mapping and its impact on students achievement in biology, psychology, and physics. New Thoughts on Education 2009; 5(1):93-114. [In Persian]